

О. Д. ВЕТРОВА

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

У статті розглядається проблема теоретичних засад соціально-педагогічних технологій у роботі з обдарованими дітьми, а саме: різні підходи до розуміння їх сутності та напрямки.

Ключові слова: обдарована дитина, діяльність, технології, соціально-педагогічна технологія.

Одним з найважливіших ресурсів суспільства є його інтелектуальний потенціал, представлений соціалізованими соціально-рольовими групами, які знайшли своє місце у житті, повною мірою реалізували власні творчі здібності й професійні можливості. Саме вони є головним рушієм прогресу у всіх сферах діяльності суспільства і держави.

Обдарованість і розвиток творчих здібностей особистості виступають умовою перетворення, оновлення і гармонійного розвитку нашої держави. Саме тому в сучасній соціально-педагогічній теорії та практиці особливої значущості набуває проблема забезпечення належних соціально-педагогічних технологій у роботі з дітьми з високим рівнем сформованості творчих здібностей.

Однією з форм швидкого реагування на кризові ситуації, інструментом впровадження соціальної політики виступає професійна соціально-педагогічна діяльність. Змістом її є надання допомоги людям, які її потребують, шляхом діагностування їхніх проблем, прогнозування, посередництва, інформаційно-консультативної діяльності, прямої педагогічної і психологічної підтримки, яка стимулює власні сили клієнтів. Комплексність проблем соціально-педагогічної роботи, складність об'єктів і суб'єктів соціальних перетворень, необхідність при обмеженому об'ємі соціальних ресурсів одержання максимально значимого і ефективного результату – все це вимагає технологізації соціально-педагогічної роботи, а специфіка цього виду діяльності визначає характер тих технологій, які використовуються соціальними педагогами. Технології дають змогу науково будувати соціально-педагогічну діяльність, сприяють підвищенню її ефективності, забезпечують тиражування, відтворюваність оптимального способу реалізації соціального процесу, тобто можливість здійснення його іншими фахівцями після спеціального навчання.

Аналіз досліджень і публікацій. Соціальні технології досліджувалися в роботах В. Афанасьєва, Г. Галієва, Л. Дятченко, В. Іванова, М. Маркова, Н. Стефанова, Ю. Сурміна, В. Патрушева, Н. Туленкова та ін. У роботах цих та інших авторів технології розглядаються 1) як система знань про оптимальні способи перетворення та регулювання соціальних відносин і процесів у життєдіяльності людей; 2) спосіб здійснення діяльності на основі раціонального розчленовування її на процедури й операції з їх подальшою координацією, синхронізацією і вибором оптимальних засобів та методів їх виконання; 3) метод управління соціальними процесами, який забезпечує систему їх відтворення в певних параметрах, таких як якість, властивості, обсяг, цілісність діяльності тощо [7, с. 185].

Сутність педагогічних технологій досліджувалась у роботах В. Беспалько, Л. Загрекової, М. Кларіна, І. Лернера, В. Сластьоніна.

Проблема теоретичного тлумачення і втілення соціально-педагогічних технологій в соціальну роботу розкрита в працях багатьох вчених, в соціально-педагогічних процесах - в роботах Р. Вайноли, М. Галагузової, О. Глузмана, М. Глухової, С. Литвиненко, Т. Лодкіної, О. Нікітіна, Н. Нікітіної, Р. Овчарової, М. Плоткіна, М. Шакурової та ін. Проте, дослідження соціально-педагогічних технологій роботи саме з обдарованими дітьми є не досить ґрунтовними.

Тому **метою нашої статті** є дослідження теоретичних засад соціально-педагогічних технологій у роботі з обдарованими дітьми.

У широкому розумінні технологія – це спосіб здійснення діяльності на основі її раціонального поділу на процедури і операції з їх наступною координацією та вибором оптимальних засобів і методів їх виконання [1, с. 278]. Основу технологічного процесу утворює алгоритм дій, а процедуру – сукупність операцій і процедур, об'єднаних спільною метою. Під технологією соціально-педагогічної роботи розуміють систему чітко послідовних дій професіонала, направлених на рішення конкретної соціально-педагогічної задачі, проблеми. Соціально-педагогічні технології представляють систему, яка упорядковує практичну діяльність спеціаліста імперативів (узаконених вимог, алгоритмів дій, інструктивних приписів) [6, с. 23].

Поняття «соціально-педагогічна технологія» у вітчизняній науковій літературі з'явилося в 90-х роках разом із появою інституту соціальної педагогіки. Технологічний підхід дозволяє будувати соціально-педагогічну діяльність на наукових засадах, поетапно і послідовно розв'язувати широкий спектр педагогічних завдань. Соціально-педагогічні технології є інтегрованим різновидом соціальних і педагогічних технологій.

Аналіз і систематизація різних підходів до розуміння сутності соціально-педагогічної технології дає змогу стверджувати про два основні:

– перший, що спирається на розуміння технології як науки про майстерність, мистецтво практичної діяльності, досягнення прогнозованої соціально-педагогічної мети, трактує її як сукупність знань про найбільш оптимальні методи, засоби і прийоми для вирішення соціально-педагогічних проблем;

– другий підхід спирається на розуміння технології як практики алгоритмічного застосування оптимальних способів вирішення соціально-педагогічних проблем, трактує її як спосіб здійснення соціально-педагогічної діяльності.

Соціально-педагогічні технології, як вважають науковці, – це механізм забезпечення мотиваційної, інформаційної й операційної культури людини; інструмент, що стимулює вільний індивідуальний вибір на рівні сучасної культури, за якого змінюється поведінка суб'єктів виховання у процесі освоєння нової цінності або покращення свого стану, спонуки до добродішності внутрішніми потребами та переконаннями [5].

Соціально-педагогічна технологія передбачає певну програму діяльності, що може існувати в готовому вигляді або спеціально розроблятися з урахуванням індивідуальних особливостей об'єкта. Кожна технологія включає особливості об'єкта та соціально-педагогічну проблему; опис обраного варіанту діяльності; рекомендації щодо реалізації. Соціально-педагогічні технології, як і будь-які педагогічні технології, вибудовуються згідно критеріїв технологічності: системності (наявність логіки процесу, взаємозв'язку частин, цілісність), керованість (можливість діагностики досягнення цілей, планування процесу); ефективності (побудова згідно до результатів і оптимальних затрат, гарантія певного стандарту); відтворюваності (можливість застосування в подібних умовах іншими суб'єктами) [4, с. 4].

За змістом соціально-педагогічні технології можна розглядати як: обґрунтування (опис) етапів, методів і засобів соціально-педагогічної діяльності в роботі з конкретними категоріями людей; доцільну послідовність етапів роботи з людиною, яка дозволяє досягти оптимального результату. Перший підхід має теоретичний характер – досягнення педагогічної мети; другий – доцільна діяльність, спрямована на досягнення мети.

Соціально-педагогічна технологія за своєю сутністю є поетапною, спеціально організованою цілеспрямованою діяльністю. Проектуючи технологію соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми, слід виходити з розуміння її як цілісної сукупності дій, операцій і процедур, які забезпечують гарантований результат. До суттєво значимих характеристик соціально - педагогічних технологій можна віднести наступні положення:

- наявність чіткої і діагностично спланованої цілі, достатньо жорсткої послідовності, логіки, певних етапів її досягнення;

- зазначення способів взаємодії на кожному етапі учасників технологічного процесу;
- мотиваційне забезпечення діяльності учасників, яке ґрунтується на реалізації їх особистісних функцій в цьому процесі (вільний вибір, свідомість, суть);
- визначення меж алгоритмічної і творчої діяльності, допустимого відступу від єдиних правил, шаблонних технологій.

Теоретичне вивчення проблеми соціально-педагогічних технологій засвідчує відсутність загальної їх класифікації, виокремлення різних основ і критеріїв класифікації. Окремі спроби систематизації соціально-педагогічних технологій належать М. Галагузовій, А. Капській, Л. Мардахасєву, Л. Нікітіній, М. Шакуровій. Необхідність класифікації всього розмаїття соціально-педагогічних технологій зумовлена: потребою впорядкування соціально-педагогічних технологій за певними критеріями задля спрощення їх відбору і практичного використання; потребою цільового використання соціально-педагогічних технологій для різних категорій об'єкта та різних умов практичного застосування; створення банку соціально-педагогічних технологій із урахуванням їх специфічних особливостей. Основою класифікації виступають ті якісні характеристики, що дозволяють систематизувати технології відносно розв'язання проблем об'єкта з урахуванням цілей технологій та особливостей їх практичного застосування.

Так, обдарованість як проблема, є розповсюдженим варіантом розвитку дитини в загальноосвітніх установах. Це свідчить про те, що у своїй поведінці, навчанні, внутрішньому психологічному стані обдарована дитина наближається до дитини дезадаптованої. В такому випадку обдарованість набуває рис неуспішності, соціальної занедбаності, девіантності і вимагає обов'язкової технологізації соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми.

У такому випадку роботу соціального педагога можна планувати у двох напрямках: робота з дорослими (вчителі і батьки) і робота з дитиною (у т.ч. класним колективом). Е. Циганкова виокремлює такі напрямки роботи:

- просвітницька, консультативна робота з прийняття дорослими обдарованості дитини, особливостей її поведінки, світорозуміння, інтересів і схильностей;
- консультативна, методична робота, спрямована на створення для даної дитини навчальної атмосфери, яка б задовольняла її інтереси;
- консультативна, методична робота з дорослими, спрямована на організацію соціального життя обдарованої дитини, розширення і поглиблення її соціального досвіду, уявлень про світ, що лежить за межами її власних пізнавальних або інших інтересів; тренінгова робота по включенню дитину у класний колектив;
- формування в однокласників адекватного уявлення про особливості обдарованої дитини і позитивного їхнього прийняття;
- проведення диференціальної діагностики, спрямованої на виявлення обдарованих дітей у групі дезадаптованих дітей і надання їм спеціальної допомоги;
- соціальне навчання, спрямоване на розширення наявних розпорядженні дитини поведінкових реакцій, корекцію сформованих форм поведінки, усвідомлення дитиною своєї позиції у спілкуванні;
- консультативна робота з дитиною, спрямована на усвідомлення дитиною своєї обдарованості, побудови нею своєї системи відносин зі світом і самою собою крізь призму своїх особливостей і можливостей;
- відновлення або формування навичок продуктивної навчальної діяльності, режимних моментів життя;
- психолого-педагогічна освіта педагогів та батьків з метою розширення їхніх уявлень про природу і прояви обдарованості, особливості навчання і виховання обдарованих дітей тощо;
- створення в освітніх установах соціально-педагогічних умов необхідних для виявлення і розвитку обдарованості дітей;

- розробка й аналіз індивідуальних програм навчання обдарованих школярів;
- формування установки, що обдарованість – це унікальний цілісний стан особистості дитини, велика індивідуальна і соціальна цінність, яка має потребу у виявленні й підтримці, але не повинна використовуватися як спосіб забезпечення престижу [8, с. 54-65].

Заслуговує на увагу і ефективне застосування технології «Створення ситуації успіху» у роботі з обдарованими дітьми, в основі якої – «особистісно - зорієнтований підхід до процесу навчання і виховання» [2, с. 22]. За визначенням психологів, ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. Завдання педагога, соціального педагога полягає в тому, щоб надати кожному зі своїх вихованців можливість пережити радість досягнення, усвідомити свої можливості, повірити в себе.

Висновок. Отже, аналізуючи зміст та особливості соціально-педагогічних технологій, можна розглядати соціально-педагогічні технології роботи з обдарованими дітьми як послідовну, поетапну реалізацію скоординованих педагогічних дій, операцій, процедур, що забезпечують досягнення мети і одержання оптимальних результатів в процесі роботи з обдарованими дітьми. На даний час триває процес розробки інноваційних та удосконалення класичних технологій, які забезпечують досягнення максимально ефективних результатів у роботі з обдарованими дітьми.

Список використаних джерел

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 302 с.
2. Єфімова І. Педагогічна технологія "Створення ситуації успіху" та інтерактивні методи перевірки знань / І.Єфімова // Українська мова та література в школі. – 2009. – №20. – С. 22.
3. Завгородня Н. М. педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Н. М. Завгородня. – Х., 2006. – 23 с.
4. Литвиненко С. А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Професійна освіта» / С.А. Литвиненко. – К., 2005. – 40 с.
5. Методология и методы социально-педагогических исследований: Науч. учебно-метод. пособие. Авт.-сост.: С.Я. Харченко, Н.С. Кратинев, А.Н. Чиж, В.А. Кратинава. – Луганск: Альма-матер, 2001. – 216 с.
6. Методология и технология работы социального педагога: учеб. Пособие для студентов пед. училищ и колледжей, обучающихся по специальности 0314 «соц. педагогика» /Н. И. Никитина, М. Ф. Глухова. – М.: Гуманитар. изд. Центр ВЛАДОС, 2005. – 399 с.
7. Социальные технологии : толковый словарь / (отв.ред. В.Н. Иванов). – М.: Луч. ; Белгород : Центр социальных технологий, 1995. – 309 с.
8. Циганкова Е. Обдарованість як проблема / Е. Циганкова // Психопрофілактика. – К.: Редакції загально педагогічних газет, 2003. – С. 54-65.

Надійшла до редколегії 30.09.2011.

Ветрова О. Д. Теоретические основы социально-педагогических технологий в работе с одаренными детьми

В статье рассматривается проблема теоретических принципов социально-педагогических технологий в работе с одаренными детьми, а именно различные подходы к пониманию их сущности и направления.

Ключевые слова: одаренный ребенок, деятельность, технологии, социальнопедагогическая технология.

Vetrova O. D. Theoretical principles of social pedagogical technologies in the process with gifted children

In the article the problem of theoretical principles of social pedagogical technologies is examined in the process of work with gifted children, namely, different approaches to understanding of their essence and directions.

Key words: *gifted child, activity, technologies, social pedagogical technology.*